

صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

معاونت سیاسی

اداره پژوهش های سیاسی

بررسی رخدادهای انقلاب اسلامی (۲)

سال دوم انقلاب

فرآورده‌های خبری و تولیدات پژوهشی در بخش های زیر قابل دسترس است:

– وب سایت خبرگزاری صداوسیما (سرویس پژوهش) <http://www.iribnews.ir>

پژوهش خبری // گروه سیاسی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۳	■ مقدمه .....
۴	■ اهم رخدادهای سال دوم انقلاب .....
۵	سیاسی - امنیتی .....
۵	قطع رابطه سیاسی جمهوری اسلامی ایران و دولت آمریکا .....
۵	شکست آمریکا در صحرای طبس .....
۶	اشغال سفارت ایران در لندن .....
۷	ورود امام به جماران .....
۸	افتتاح اولین دوره مجلس .....
۸	کودتای نقاب .....
۹	تأسیس شورای نگهبان .....
۹	انتخاب اولین نخست وزیر .....
۱۰	اجتماعی - فرهنگی .....
۱۰	اعلام انقلاب فرهنگی .....
۱۱	تشکیل شورای عالی انقلاب فرهنگی .....
۱۱	تأسیس شورای هماهنگی تبلیغات اسلامی .....
۱۲	تشکیل جهاد دانشگاهی .....
۱۲	اقتصادی .....
۱۲	آغاز محاصره اقتصادی ایران از سوی آمریکا .....
۱۲	ملی شدن معادن .....
۱۳	دفاع مقدس .....
۱۳	آغاز جنگ تحمیلی عراق علیه ایران .....
۱۳	واکنش نامناسب شورای امنیت به وقوع جنگ تحمیلی علیه ایران .....
۱۳	سقوط و آزادسازی سوسنگرد .....
۱۴	سقوط خرمشهر .....
۱۴	شهادت محمدحسین فهمیده .....
۱۴	عملیات هویزه .....
۱۵	اولین حمله شیمیایی عراق علیه ایران .....
۱۵	■ جمع‌بندی .....

بهمن امسال، انقلاب اسلامی ایران چهل ساله می‌شود. این انقلاب در چهار دهه گذشته با مسائل و حوادث گوناگونی مواجه بوده و در عین حال دستاوردهای بسیاری نیز به دست آورده است. برای فهم قدرت و عظمت انقلاب، شناخت زمینه‌های شکل‌گیری و ویژگی‌های منحصر به فرد آن و وقایعی که از سر گذرانده ضروری است. بر این اساس بنا داریم در چهل شماره، تاریخ ۴۰ ساله انقلاب را بررسی کنیم. این شماره به تحولات و مسائل سال دوم انقلاب اختصاص دارد. از جمله مهم‌ترین تحولات سال دوم انقلاب این موارد است: حمله نظامی آمریکا به خاک ایران، تلاش ایادی دشمن برای کودتا، حمله ارتش صدام به ایران، استقرار سه قوه اجرایی، تقنینی و قضایی و آغاز انقلاب فرهنگی است.

در متن پیش رو به تحولات سال ۱۳۵۹ در سرفصل‌های سیاسی - امنیتی، اجتماعی - فرهنگی، اقتصادی و دفاع مقدس پرداخته می‌شود.

■ اهم رخدادهاي سال دوم انقلاب

■ سیاسی - امنیتی

قطع رابطه سیاسی جمهوری اسلامی ایران و دولت آمریکا

نوزدهم فروردین ۱۳۵۹ پنج ماه بعد از تصرف لانه جاسوسی آمریکا در تهران، جیمی کارتر رییس جمهوری آمریکا، فرمان قطع روابط سیاسی و بازرگانی با جمهوری اسلامی ایران را صادر کرد.^۱ دستور قطع رابطه با ایران ۱۷ روز قبل از حمله آمریکا به طبرس صادر شد. جیمی کارتر پس از صدور فرمان قطع رابطه، ساعت سه بعد از ظهر اعلام کرد دیپلمات‌های ایرانی تا نیمه شب فردا فرصت دارند خاک آمریکا را ترک کنند.^۲

در پی این اقدام، حضرت امام(ره) از قطع رابطه آمریکا و ایران استقبال کردند و در پیامی خطاب به ملت ایران فرمودند: "خبر قطع رابطه بین ایران و آمریکا را دریافت کردم و اگر کارتر در عمر خود یک کار کرده باشد که بتوان گفت به خیر و صلاح مظلوم است همین قطع رابطه است... ما این قطع رابطه را به فال نیک می‌گیریم چون که این قطع رابطه دلیلی بر قطع امید دولت آمریکا از ایران است، ملت رزمنده ایران این طلیعه پیروزی نهایی را که قدرت سفاکی را وادار به قطع رابطه یعنی خاتمه دادن به چپاولگری‌ها کرده اگر جشن بگیرد حق دارد".^۳

البته کارتر پیش از قطع رابطه با ایران، چند اقدام سیاسی و اقتصادی علیه جمهوری اسلامی ایران انجام داده بود:

- توقیف دارایی‌های ایران در بانک‌های آمریکایی و شعبات خارجی آن و توقف خرید نفت از ایران (۲۲ آبان ۱۳۵۸)
- فشار به شورای امنیت برای تصویب قطعنامه شماره ۴۵۷ در محکومیت اشغال لانه جاسوسی (۱۳ آذر ۱۳۵۹) و قطعنامه ۴۶۱ در موضوع مجازات اقتصادی علیه ایران (نهم دی ۱۳۵۸)
- ارجاع موضوع به دیوان بین‌المللی دادگستری در لاهه
- تشکیل نیروی موسوم به «واکنش سریع» در خلیج فارس (۱۱ دی ۱۳۵۸)

شکست آمریکا در صحرای طبرس

پنجم اردیبهشت ۱۳۵۹ عملیات پنجه عقاب^۴ آمریکا در صحرای طبرس شکست خورد. این عملیات تهاجمی را گروه "دلتا فورس" به بهانه آزادسازی گروگان‌های آمریکایی انجام دادند. فرمانده این عملیات (چارلی بکویت) در کتاب حادثه طبرس می‌نویسد: اعضای گروه ۱۳۲ نفر بودند (دو ژنرال، ۱۲ راننده، ۱۲ مأمور گشت و ۱۰۶ نفر جهت یورش و مأموریت‌های دیگر) که بنا بود بعد از اجرای عملیات به مقر خود در مصر و دیگر کشورها مراجعت کنند.^۵

۱. یوناه الکساندر، الن نانز، تاریخ مستند روابط دوجانبه ایران و ایالت متحده آمریکا، ترجمه: دکتر سعیده لطفیان و احمد صادقی، نشر قوس، چاپ اول، تهران، ۱۳۷۸، صص ۶۹۳-۶۹۲

۲. Jimmy Carter: "Sanctions Against Iran Remarks Announcing U.S. Actions.," April ۷, ۱۹۸۰. Online by Gerhard Peters and John T. Woolley, The American Presidency Project. <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=۳۳۲۲۳>.

۳. صحیفه امام، ج ۱۲، صص ۲۳۳-۲۳۴

۴. Operation Eagle Claw

۵. بکویت، چارلی، حادثه طبرس، مترجم: دفتر انتشارات اسلامی، تابستان ۱۳۶۷، ص ۸

عملیات پنجه عقاب پس از ماه‌ها بررسی، ۲۴ آوریل ۱۹۸۰ آغاز شد. بعد از ظهر آن روز، هشت بالگرد از ناوگان نیمیتز در دریای عمان به سمت ایران به پرواز درآمدند. همزمان شش هواپیمای هرکولس سی ۱۳۰ (که از یکی از آنها به عنوان تانکر بنزین استفاده می‌شد) از یک پایگاه فاش نشده برخاستند. بعد از اینکه هلیکوپترها حدود هشتاد مایل در فضای هوایی ایران به طرف صحرای شماره یک پرواز کردند، یکی از هلیکوپترها به علت نقص فنی در تیغه‌های پروانه‌اش مجبور به فرود اضطراری در محلی فاش نشده در بیابان شد؛ خلبان و مسافران بالگرد، سوار یکی دیگر از بالگردها شدند و به راه خود ادامه دادند. کمی بعد، ابری از غبار شن و ماسه مسیر حرکت بالگردها را فراگرفت و بدین ترتیب، موجب کاهش قدرت دید آنها شد. توفان شن، بیش از دو ساعت ادامه داشت، چهار ساعت پس از پرواز در خاک ایران، بالگرد شماره ۵ نیز دچار نقص در سیستم پروازی شد. از این رو بلافاصله تغییر مسیر داد و به سمت ناوگان نیمیتز بازگشت. بالگرد شماره ۲ نیز به دلیل نقص جدی به حال خود رها شد. در طرح عملیات آمده بود که برای آغاز مرحله دوم، دست کم می‌باید شش هلیکوپتر در اختیار گروه باشد. در چنین اوضاعی فرمانده عملیات تصمیم گرفت عملیات را متوقف کند. او پس از موافقت کارتر، به نیروهای خود دستور داد برای عقب نشینی آماده شوند.

هنگامی که یکی از هلیکوپترها جای خود را تغییر می‌داد تا هلیکوپتر بعدی برای بازگشت به نیمیتس سوختگیری کند با یکی از هواپیماهای سی ۱۳۰ تصادف کرد و ناگهان هر دو در میان شعله‌ها ناپدید شدند. بر اثر انفجار ناشی از این برخورد هشت نفر کشته و پنج نفر زخمی شدند. آمریکایی‌ها در پی این شکست بالگردها را رها کردند و با پنج هواپیمای سی ۱۳۰ به نیمیتز بازگشتند. بدین ترتیب عملیات نجاتی که با نهایت دقت و در چند ماه کار و فعالیت طراحی شده بود در همان ساعات اولیه با شکست مواجه شد.^۶

در پی شکست این عملیات تجاوزکارانه، امام در پیامی فرمودند: "کارتر گمان می‌کند با دست زدن به این مانورهای احمقانه می‌تواند ملت ایران را که برای آزادی و استقلال خویش و برای اسلام عزیز از هیچ فداکاری روگردان نیستند از راه خودش که راه خدا و انسانیت است منصرف کند. کارتر باز احساس کرده با چه ملتی رو به روست و با چه مکتبی بازی می‌کند. ملت ما ملت خون و مکتب ما جهاد است. ... کارتر باید بداند که اگر این گروه به مرکز جاسوسی آمریکا در تهران حمله کرده بودند، اکنون هیچ‌یک از آنها و از پنجاه نفر جاسوس محبوس در لانه جاسوسی چیزی نبود و همه رهسپار جهنم شده بودند. کارتر باید بداند حمله به ایران حمله به تمام بلاد مسلمین است و مسلمین جهان در این امر بی‌تفاوت نیستند."^۷

اشغال سفارت ایران در لندن

۳۰ آوریل ۱۹۸۰ (۱۰ اردیبهشت ۱۳۵۹)، شش فرد مسلح به سفارت ایران در لندن یورش بردند و با اشغال سفارت، ۲۶ نفر از کارکنان و مراجعان را به گروگان گرفتند. این افراد که خود را وابسته به سازمان سیاسی خلق عرب معرفی می‌کردند، آزادی دوستانشان در خوزستان و اعطای خودمختاری به این منطقه را خواستار شدند. آنها تهدید کردند در صورت تحقق

۶. سیک، گری، همه چیز فرومیریزد، ترجمه علی بختیاری زاده، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، چاپ اول، تابستان ۱۳۸۴ صص ۴۱۲-۴۱۰

۷. صحیفه امام، جلد ۱۲، صص ۲۲۶-۲۲۵

نیافتن خواسته‌هایشان، همه گروگان‌ها را خواهند کشت. در این حادثه که شش روز به طول کشید، دو نفر از اعضای سفارت ایران به شهادت رسیدند و در نهایت با کشته شدن پنج نفر از تروریست‌ها ماجرا به پایان رسید. نفر ششم هم که خود را گروگان جا زده بود، بعد از ختم غائله، شناسایی و در دادگاهی انگلیسی، بدون حضور ایران به زندان ابد محکوم شد. این تروریست البته سال ۲۰۰۸ عفو و از زندان آزاد شد.

عباس سلیمی نمین که در روزهای اشغال سفارت، در لندن به تحصیل مشغول بود، بر این باور است که این حادثه یکی از تاریک‌ترین نقاط تاریخ به حساب می‌آید. سلیمی نمین در خصوص ارتباط این حادثه با موضوع اشغال لانه جاسوسی آمریکا در تهران می‌گوید: همه صاحب‌نظران که مدارک پیدا و پنهان را مطالعه کرده‌اند، نتیجه‌ای جز این نخواهند گرفت که انگلیس به عنوان یکی از هم‌پیمانان آمریکا برای فشار به ایران این اقدام ضد ایرانی را انجام داد. علل و قرائنی که محققان را به نتیجه بالا می‌رساند متعدد است؛ از مهم‌ترین این علل می‌توان به پیام مقامات انگلیسی به مقامات ایرانی اشاره کرد. چگونه ممکن است دولتی در این ماجرا نقش نداشته باشد و پیغام دهد که برای حل موضوع سفارت‌تان در لندن مسئله سفارت آمریکا در تهران را حل کنید.^۸

ورود امام به جماران

دوازدهم اسفند ۱۳۵۷ کمتر از یک ماه پس از ورود تاریخی امام به تهران، ایشان به قم بازگشتند. به سبب کوچک بودن منزل شخصی ایشان و نیاز به خانه بزرگ‌تر برای پذیرش مردم و دیدارهای مختلف، امام(ره) در منزل آیت‌ا... محمد یزدی اقامت کردند. به گفته آیت‌ا... مسعودی خمینی، "علت اصلی این سفر این بود که ایشان معتقد بودند ارکان نظام مانند نخست‌وزیری و اینها به دست افراد با تدبیر و مدیر و مدبر باشد و ایشان نقش رهبری و هدایت را داشته باشند. از سویی

---

۸. او می‌افزاید: انگلیس پلیسی‌ترین کشور جهان است؛ اما چطور شش مرد آن هم با سلاح‌های خودکار عملیات انجام می‌دهند. در روز حادثه و قبل از حمله تروریست‌ها به سفارتخانه ایران، پلیس و مأمور محافظت سفارت از طرف انگلستان عوض می‌شود و چندین روز قبل از حادثه، کاردار سفارت در نامه‌ای مکتوب به پلیس انگلستان اعلام می‌کند تحرکات مشکوکی جلو سفارت ایران وجود دارد. پلیس اعلام می‌کند که هیچ چیز مشکوکی وجود ندارد. در روز حادثه و زمانی که تروریست‌ها قصد حمله به سفارت را داشتند، پلیس یا نگهبان سفارت به بهانه درخواست قهوه وارد سفارت ایران می‌شود و در زمان ورود تروریست‌ها به داخل سفارت به جای نگهبان ایرانی که مسئول ورود و خروج بود در را باز می‌کند، پلیس حفاظت دیپلماتیک انگلیس در حرکتی خلاف مقررات و خارج از وظیفه، اقدام به باز کردن در داخل به روی تروریست‌ها می‌کند. جالب‌تر آن که با ورود تروریست‌ها به سفارت و تیراندازی، نگهبان از سلاح گرم خود در مقابل تیراندازی تروریست‌ها استفاده نمی‌کند. این اقدام سؤال‌برانگیز زمانی عجیب‌تر هم می‌شود که مهاجمان، نگهبان را خلع سلاح نمی‌کنند و اسلحه نگهبان تا پایان گروگانگیری از وی گرفته نمی‌شود. یکی دیگر از نکات مهم حضور چندین خبرنگار مشکوک در سفارت بود که از قبل، وقت گرفته بودند و با آمدن تروریست‌ها آن‌ها نیز به ظاهر گروگان گرفته شده بودند که از جمله آن‌ها خبرنگار شبکه BBC بود. این به معنی انعکاس بهتر وقایع داخل سفارت به صورت دلخواه است. به فرض مثال که ما تمامی این موارد را نادیده بگیریم و مطرح کنیم که انگلیسی‌ها دستی در تجاوز عده‌ای به سفارت ایران نداشته‌اند و تروریست‌ها امنیت این کشور را به هم زده‌اند، علی‌القاعده دولت انگلستان برای آن که ریشه تروریست‌ها را خشک کند می‌بایست آن‌ها را دستگیر و شبکه اصلی آن‌ها را شناسایی کند، اما نکته‌ای که بسیار حائز اهمیت است ورود نیروهای ویژه انگلیسی‌ها به نام SIS به داخل سفارت است که همه آن شش تروریست یا گروگانگیر تسلیم شدند؛ با این وجود چرا نیروهای ویژه به همه آن‌ها شلیک کرد و همه آن‌ها بجز یک نفر کشته شدند. پلیس ویژه انگلستان بعد از گذشت ۲۰ سال اعتراف کرد که به ما دستور داده شد که همه گروگانگیرها را بکشیم. یکی از نکات عجیب دیگر بعد از پایان حمله تروریست‌ها به سفارت ایران، تمجید از نگهبان حفاظت ایران بود، همان کسی که برخلاف قوانین و مقررات به بهانه دریافت قهوه داخل سفارت شد و خارج از وظایف خود در اصلی سفارت را به روی تروریست‌ها باز کرد. از طرف دیگر بعد از دستگیری یکی از گروگانگیرها، ایران اعلام کرد به عنوان طرف اصلی ماجرا که تعدادی از کارمندان سفارتش توسط تروریست‌ها شهید و زخمی شده‌اند، می‌بایست در دادگاه این فرد شرکت کند، اما دولت انگلستان بدون حضور ایران و در یک دادگاه غیرعلنی این متهم را دادگاهی و محکوم می‌کند. تاریخ ایرانی، ۲۶ اردیبهشت ۱۳۹۰.

دیگر امام به اهالی قم اهتمام ویژه‌ای داشته و شهر قم را جایی می‌دانستند که انقلاب از آنجا آغاز شده است؛ این هم علتی دیگر بود که ایشان از تهران به قم آمدند.^۹ با این حال اقامت امام در قم، تنها یازده ماه طول کشید و ایشان به سبب بیماری قلبی، دوم بهمن ۱۳۵۸ به تهران آمدند. ضرورت رهبری نظام اسلامی از نزدیک و لزوم حضور ایشان در مرکز کشور، باعث شد ایشان در تهران (جماران) اقامت گزینند.^{۱۰} آیت ... مسعودی خمینی می‌گوید: امام (ره) مدت ۱۱ ماه در قم ساکن بودند و در این مدت شاید نزدیک به هزار جلسه برگزار کردند و انتخاب نخست وزیر و فرماندوم و برخی از اتفاقات دیگر زمانی رخ داد که ایشان در قم ساکن بودند و از همین جا رهبری انقلاب را بر عهده داشتند و همچنین ایشان در این مدت تقریباً هر شب به منزل مبارزان و علما برای بازدید می‌رفتند.^{۱۱} در واقع قصد اولیه امام این بود که به طور دائم در قم اقامت کنند، اما به دلایلی میسر نشد. از جمله به سبب بیماری قلبی ایشان و نبود امکانات پزشکی در قم؛ لزوم تقویت وحدت و انسجام بین گروه‌ها و احزاب انقلابی در برابر فعالیت گروهک‌ها و احزاب مخالف و احتمال بروز خطر برای انقلاب نوپای مردم؛ حضور سران و رهبران و انقلابیون جهان برای ملاقات با امام و سران انقلاب؛ ناتوانی دولت موقت در اداره کشور و ...^{۱۲}

افتتاح اولین دوره مجلس

هفتم خرداد ۱۳۵۹ نخستین دوره مجلس شورای اسلامی گشایش یافت. انتخابات این مجلس ۱۳ ماه پس از پیروزی انقلاب (۲۴ اسفند ۱۳۵۸) برگزار شد. در این انتخابات دو مرحله‌ای ۵۲ درصد واجدان شرایط رای‌دهی، ۲۳۴ نفر را انتخاب کردند. امام خمینی در پیام خود به مناسبت افتتاح مجلس به نمایندگان توصیه کردند: "رسیدگی به حال مستضعفین و مستمندان کشور که قسمت اعظم ملت مظلوم را در بر می‌گیرد در رأس برنامه‌ها قرار گیرد، و در نخستین مجلس شورای اسلامی طرح‌هایی جدی در رفاه حال این طبقه محروم داده شود، و از طرف دولت منتخب شما بدون مسامحه به مورد اجرا گذاشته شود ... مجلس و دولت هماهنگ شود تا بر مشکلات کشور فائق آیند و هیچ یک از نهادهای جمهوری اسلامی خصوصاً مجلس و رئیس جمهوری و دولت برای یکدیگر و دیگران کارشکنی نکنند و خود را به طور جدی در خدمت اسلام و کشور درآورند... سیاست «نه شرقی و نه غربی» را در تمام زمینه‌های داخلی و روابط خارجی حفظ کنید..."^{۱۳} نخستین دوره مجلس، ششم خرداد ۱۳۶۳ پایان یافت. از جمله مهم‌ترین اقدامات مجلس اول، تصویب بی‌کفایتی سیاسی بنی‌صدر در ۳۱ خرداد سال ۶۰ بود.

کودتای نقاب

هفدهم تیر ۱۳۵۹ یکی از افسران خلبان که در کودتای طراحی شده، مامور بمباران بیت حضرت امام (ره) بود، خود را تسلیم و ماجرای کودتا را تشریح کرد. قرار بود سعید مهدیون (فرمانده سابق نیروی هوایی ایران) و احمد محقق (فرمانده سابق ژاندارمری) فرماندهی این عملیات را بر عهده داشته باشند. هدف اولیه حمله هوایی به بیت امام خمینی در تهران و

۹. پرتال اطلاع رسانی موسسه تنظیم و نشر آثار امام، ۹۱/۲/۱۱۲، <http://www.imam-khomeini.ir/fa/NewsPrint.aspx?ID=>

۱۰. پایگاه اطلاع رسانی جماران، ۱۳۹۰/۱۲/۱۳، <https://www.jamaran.ir>

۱۱. خبرگزاری مهر، ۹۵/۱۲/۱۰

۱۲. پرتال موسسه تنظیم و نشر آثار امام، ۹۲/۱۲/۶، <http://www.imam-khomeini.ir>

۱۳. صحیفه امام، جلد ۱۲، صص ۳۶۴-۳۶۱

به شهادت رساندن ایشان بود. بمباران چند نقطه دیگر از اهداف بعدی کودتاچیان بود. بنا بود پس از بمباران هوایی، هواپیماها با شکستن دیوار صوتی به نیروی زمینی علامت بدهند که مرحله دوم کودتا را آغاز و در شهر تهران با اعمال خشونت و ارباب، حالت نظامی ایجاد کنند. بازگشت بختیار آخرین حلقه اهداف این کودتای شکست خورده بود^{۱۴}. نام کودتا "نقاب" (نجات قیام ایران بزرگ) بود که به دلیل سازماندهی آن در پایگاه هوایی شهید نوژه همدان، به این نام معروف شد.

تأسیس شورای نگهبان

پس از تصویب قانون اساسی و به منظور اجرای اصل ۹۱ قانون اساسی در خصوص تشکیل شورای نگهبان، امام خمینی (ره) اول اسفند ۱۳۵۸ در نخستین حکم خود برای نهادهای عالی نظام، شش فقیه عضو شورای نگهبان (حضرات آیات لطف... صافی گلپایگانی، احمد جنتی، عبدالرحیم ربانی شیرازی، محمدرضا مهدوی کنی، یوسف صانعی و غلامرضا رضوانی) را منصوب کردند. مجلس اول شورای اسلامی هم پس از بررسی اعتبارنامه‌ها و انتخاب هیئت رئیسه، ۲۶ تیر ۱۳۵۹، شش حقوقدان (علی آراد، گودرز افتخار جهرمی، محمد صالحی، حسین مهرپور محمدآبادی، محسن هادوی و مهدی هادوی) را برای عضویت در شورای نگهبان برگزید و این شورا رسماً کار خود را آغاز کرد. بدین ترتیب با تشکیل مجلس شورای اسلامی و تکمیل اعضای شورای نگهبان، کار شورای انقلاب که ایجاد یک نهاد قانونگذاری بود، پایان یافت.^{۱۵}

انتخاب اولین نخست وزیر

بعد از تحلیف رئیس جمهور جدید در ۳۱ تیر ۱۳۵۹، معرفی نخست‌وزیر در اولویت قرار گرفت. این موضوع که محل اختلاف جریان لیبرال و خط امامی بود، نهایتاً با پیروزی جریان خط امام و انتخاب محمدعلی رجایی به عنوان نخست وزیر، به پایان رسید. ۱۹ مرداد، بنی‌صدر علی‌رغم میلش، رجایی را به مجلس معرفی کرد. مجلس نیز ۲۰ مرداد با ۱۵۳ رأی موافق، ۲۴ رأی مخالف و ۱۹ رأی ممتنع از مجموع کل ۱۹۶ رأی مأخوذه، با اکثریت آرا به ایشان رأی اعتماد داد. ۱۷ شهریور، بیشتر اعضای کابینه رجایی رأی اعتماد گرفتند. اولین جلسه رسمی کابینه رجایی ۱۹ شهریور ۱۳۵۹ با ۱۴ وزیر تشکیل شد؛ بقیه اعضای کابینه نیز به تدریج تا ۱۴ تیر ۱۳۶۰ انتخاب شدند. علت تأخیرهای طولانی در انتخاب وزیران باقی‌مانده، به اختلاف نظر رئیس‌جمهور و نخست‌وزیر مربوط می‌شد. شروع رسمی جنگ تحمیلی همزمان با شروع به کار دولت رجایی، تداوم بحران اشغال لانه جاسوسی و فشار همه‌جانبه آمریکا به ایران نیز مزید بر علت بود. مسئله دیگری که کابینه رجایی را دچار بحران کرد، شهادت چهار تن از وزیران کابینه^{۱۶} در واقعه هفت تیر ۱۳۶۰ بود.^{۱۷}

۱۴ . پایگاه اطلاع رسانی و خبر جماران، <https://www.jamaran.ir/۹۶/۴/۱۸>

۱۵ . به نقل از حسن حبیبی، سخنگوی شورای انقلاب (روزنامه اطلاعات، ۵۹/۴/۲۸، ص ۱۶)

۱۶ . حسن عباسپور وزیر نیرو، موسی کلانتری وزیر راه و ترابری، دکتر محمود قندی وزیر پست و تلگراف و تلفن و دکتر محمدعلی فیاض‌بخش وزیر بهزیستی.

۱۷ . سجاد راعی گلوچه، کابینه اولین نخست وزیر جمهوری اسلامی ایران، پرتال جامع علوم انسانی، <http://www.ensani.ir/fa/content/>

■ اجتماعی - فرهنگی

اعلام انقلاب فرهنگی

سخنرانی امام در اول اردیبهشت ۱۳۵۹ نقشی کلیدی در شتاب گرفتن روند انقلاب فرهنگی داشت. امام خمینی در جمع قشرهای مختلف مردم، دانشجویان عضو انجمن اسلامی دانشگاه‌ها و سازمان‌های دانشجویی مسلمان سراسر کشور فرمودند: "دانشگاه‌های ما دانشگاه‌های استعماری است. دانشگاه‌های ما اشخاصی را که تربیت می‌کنند، تعلیم می‌کنند، اشخاصی هستند که غرب‌زده هستند. معلمین بسیاریشان غرب‌زده هستند و جوان‌های ما را غرب‌زده بار می‌آورند. ما می‌گوییم که دانشگاه‌های ما یک دانشگاه‌هایی که برای ملت ما مفید باشد، نیست. ... اگر دانشگاه‌های ما تربیت اسلامی و اخلاق اسلامی داشت، میدان زد و خورد عقایدی که مضر به حال این مملکت است نمی‌شد... ما می‌خواهیم که جوانان ما، جوانان مستقل باشند و خودشان را ببینند. احتیاجات خودشان را ببینند. شرقی نباشند. غربی نباشند. اینهایی که راه افتادند در خیابان‌ها یا در خود دانشگاه‌ها و درگیری ایجاد می‌کنند و زحمت برای دولت و ملت ایجاد می‌کنند، اینها اشخاصی هستند که طرفدار غرب یا شرق‌اند. ... اسلامی شدن دانشگاه این است که استقلال پیدا کند و خودش را از غرب جدا کند و خودش را از وابستگی به شرق جدا کند و یک مملکت مستقل، یک دانشگاه مستقل، یک فرهنگ مستقل داشته باشیم. عزیزان من، ما از حصر اقتصادی نمی‌ترسیم. ما از دخالت نظامی نمی‌ترسیم. آن چیزی که ما را می‌ترساند وابستگی فرهنگی است. ما از دانشگاه استعماری نمی‌ترسیم. ... من آن چیزی را که شورای انقلاب و رئیس‌جمهور گفته‌اند راجع به تصفیه دانشگاه و راجع به اینکه باید دانشگاه از این جهاتی که در آن هست بیرون برود تا مستقل بشود، تا بتوانیم ما استقلالش را حفظ کنیم، پشتیبانی می‌کنم."^{۱۸}

امام در پیام نوروزی ۱۳۵۹ نیز خطاب به مردم بر ضرورت ایجاد محیطی سالم در دانشگاه‌ها تاکید کرده بودند: "باید انقلابی اساسی در تمام دانشگاه‌های سراسر ایران به وجود آید تا اساتیدی که در ارتباط با شرق و یا غرب‌اند تصفیه گردند و دانشگاه محیطی سالمی شود برای تدریس علوم عالی اسلامی. ... تمام عقب ماندگی‌های ما به خاطر عدم شناخت صحیح اکثر روشنفکران دانشگاهی از جامعه اسلامی ایران بود، و متأسفانه هم اکنون هم هست."^{۱۹}

اما نقطه شروع طرح بحث انقلاب فرهنگی، اواخر فروردین ۱۳۵۹ بود. ۲۶ فروردین سال ۵۹ به دنبال ایجاد تشنج در جلسه سخنرانی آقای هاشمی رفسنجانی در دانشگاه تبریز، دانشجویان مسلمان پیرو خط امام با حضور در ساختمان مرکزی این دانشگاه اعلام کردند تا زمانی که انقلاب فرهنگی نشود و سطوح دانشجویی، اعضای هیئت علمی و کارکنان دانشگاه پاکسازی نشوند، ساختمان مرکزی را ترک نمی‌کنند. فردای آن روز مدافعان و مخالفان این درخواست در دانشگاه پلی تکنیک (امیرکبیر) با هم درگیر شدند. در روزهای بعد، تحرکاتی در موسسات مختلف آموزش عالی در سراسر کشور رخ داد؛ برخی دانشجویان و گروه‌هایی از مردم نیز دانشگاه مشهد و دانشگاه شیراز را تصرف کردند. دانشجویان و مردمی که دانشگاه‌ها را تصرف کرده بودند، خواستار «تصفیه و پاکسازی عناصر ناباب» در دانشگاه‌ها بودند.

۱۸. صحیفه امام، جلد ۱۲، صص ۲۴۸-۲۵۱

۱۹. صحیفه امام، جلد ۱۲، صص ۲۰۸-۲۰۷

در پی این حوادث، شورای انقلاب ۲۹ فروردین، در بیانیه‌ای اعلام کرد دانشگاه باید از حالت ستاد عملیاتی گروه‌های گوناگون خارج شود. در این بیانیه، برای برچیده شدن دفاتر و تشکیلات گروه‌ها در دانشگاه‌ها، سه روز مهلت تعیین و افزوده شد امتحانات دانشگاهی باید تا ۱۴ خرداد به پایان برسد و از ۱۵ خرداد هرگونه اقدام استخدامی و مانند آن در دانشگاه متوقف و نظام آموزشی کشور بر اساس موازین انقلابی و اسلامی طرح‌ریزی شود. دوم اردیبهشت بنی صدر که از حامیان سرسخت انقلاب فرهنگی بود، حکم شورای انقلاب را که سرآغاز انقلاب فرهنگی بود، ابلاغ کرد. طبق اعلام شورای انقلاب، از پانزدهم خرداد به مدت ۳۰ ماه دانشگاه‌ها تعطیل شدند.^{۲۰}

تشکیل شورای عالی انقلاب فرهنگی

دیگر حرکت تاریخی در امور دانشگاه‌ها، با فرمان مهم امام(ره) محقق شد. امام خمینی ۲۳ خرداد سال ۱۳۵۹ فرمان تشکیل ستاد انقلاب فرهنگی را صادر کردند: "... به حضرات آقایان محترم محمد جواد باهنر، مهدی ربانی املشی، حسن حبیبی، عبدالکریم سروش، شمس آل احمد، جلال الدین فارسی و علی شریعتمداری مسئولیت داده می‌شود تا ستادی تشکیل دهند و از افراد صاحب‌نظر متعهد، از بین اساتید مسلمان و کارکنان متعهد و دانشجویان متعهد با ایمان و دیگر قشرهای تحصیل‌کرده، متعهد و مؤمن به جمهوری اسلامی دعوت نمایند تا شورایی تشکیل دهند و برای برنامه‌ریزی رشته‌های مختلف و خط‌مشی فرهنگی آینده دانشگاه‌ها، بر اساس فرهنگ اسلامی و انتخاب و آماده‌سازی اساتید شایسته، متعهد و آگاه و دیگر امور مربوط به انقلاب آموزشی اسلامی اقدام نمایند. بدیهی است بر اساس مطالب فوق، دبیرستان‌ها و دیگر مراکز آموزشی که در رژیم سابق با آموزش و پرورشی انحرافی و استعماری اداره می‌شد، تحت رسیدگی دقیق قرار گیرد تا فرزندان عزیزم از آسیب و انحراف مصون گردند."^{۲۱}

ستاد انقلاب فرهنگی طبق فرمان امام(ره) ملزم بود فعالیت‌های خود را بر چند محور متمرکز کند: تربیت استاد و گزینش افراد شایسته برای تدریس در دانشگاه‌ها؛ گزینش دانشجو و اسلامی کردن جو دانشگاه‌ها و تغییر برنامه‌های آموزشی دانشگاه‌ها، به صورتی که محصول کار آنها در خدمت مردم قرار گیرد.^{۲۲}

تاسیس شورای هماهنگی تبلیغات اسلامی

شورای هماهنگی تبلیغات اسلامی ۱۲ مرداد ۱۳۵۹ تأسیس شد. فلسفه وجودی شورا در آغاز مبتنی بر هماهنگی نهادهای تبلیغی، ارتباطی، رسانه‌ای، انتشاراتی و فرهنگی از یک سو و مقابله با توطئه گروهک‌ها، لیبرال‌ها، منافقین، جریان بنی صدر و ... بود. با توجه به این دو هدف، رویکرد مشارکت مردمی به صورت فراگیر در دستور کار قرار گرفت و گروه‌های مختلف مردم در دفاع از امام، انقلاب و دستاوردهای آن و نیز محکوم کردن توطئه گروهک‌ها به پا خاستند. در سال‌های

۲۰. پایگاه اطلاع رسانی تاریخ ایرانی، امام خمینی خواستار اسلامی شدن دانشگاه‌ها شد، <http://www.tarikhirani.ir/fa/events/>

۲۱. صحیفه امام، جلد ۱۲، ص ۴۳۱

۲۲. شهریور سال ۶۲ با توجه به نظر امام(ره) مبنی بر لزوم ترمیم و تقویت ستاد و بخصوص حضور مسئولین اجرایی در آن، امام برخی از مسئولان اجرایی مانند نخست وزیر، وزیر فرهنگ و آموزش عالی و فرهنگ و ارشاد اسلامی و دو دانشجو به انتخاب جهاد دانشگاهی را به ترکیب ستاد اضافه کردند. امام(ره) آذر ۱۳۶۳ برای دومین بار ستاد انقلاب فرهنگی را ترمیم کردند و این ستاد به شورا تبدیل شد. بدین ترتیب رؤسای سه قوه و نیز آقایان مهدوی کنی، سید کاظم اکرمی (وزیر آموزش و پرورش)، رضا داوری، نصرالله پورجوادی و محمدرضا هاشمی به ستاد اضافه شدند. رهبر معظم انقلاب اسلامی نیز دو بار در آذرماه ۱۳۷۵ و خرداد ۱۳۹۰ اعضای شورا را منصوب کردند. (پایگاه اطلاع رسانی شورای عالی انقلاب فرهنگی، <http://farhangoeilm.ir>)

اولیه پس از پیروزی انقلاب، گاهی حدود ۵۰ مراسم و تظاهرات در طول سال برگزار می‌شد که نقش شورا در ساماندهی آنها بسیار مهم بود.^{۲۳}

تشکیل جهاد دانشگاهی

ستاد انقلاب فرهنگی، به منظور تحقق بخشیدن به اهداف انقلاب فرهنگی، ۱۶ مرداد ۱۳۵۹ جهاد دانشگاهی را تأسیس کرد. مطابق اساسنامه مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی، دو هدف از سه هدف اصلی جهاد دانشگاهی به پژوهش و فناوری معطوف شده است. عمده فعالیت این نهاد در دو دهه اول، پاسخ به نیازها و خلاءهای علمی، اجرایی و تحقیقاتی در بخش‌های مختلف کشور بود. بازنگری در سیاست‌ها و برنامه‌های جهاد دانشگاهی، با محوریت رفع فوری نیازهای علمی و تحقیقاتی کشور از یک دهه پیش آغاز شده و تاکنون ادامه یافته است. جهاد دانشگاهی از ابتدای فعالیت خود تا پایان سال ۱۳۹۵ موفق به اجرای بیش از ۱۲ هزار عنوان طرح در گروه‌های تخصصی فنی و مهندسی، پزشکی، علوم پایه، علوم انسانی، اجتماعی و هنر، کشاورزی و منابع طبیعی شده است. در سال‌های ۹۵-۱۳۸۲، جهاد دانشگاهی همچنین ۶۶۵ عنوان کتاب و ۶۰۵ مقاله علمی-پژوهشی در مجلات معتبر داخلی و خارجی منتشر کرد. این نهاد ۱۹ نشریه علمی-پژوهشی دارد که از این تعداد پنج نشریه در پایگاه ISI نمایه می‌شود.^{۲۴}

■ اقتصادی

آغاز اقدام آمریکا در محاصره اقتصادی ایران

پس از پیروزی انقلاب اسلامی و اشغال لانه جاسوسی، دولت آمریکا تحریم‌های اقتصادی وسیعی (ممنوعیت واردات نفت ایران به آمریکا، مسدود شدن تمام دارایی‌های متعلق به بانک مرکزی و حکومت ایران در آمریکا، ممنوعیت هر نوع صادرات از آمریکا به ایران و مبادلات مالی با ایران، محدودیت‌های بیشتر بر تجارت با ایران از جمله لغو قراردادهای جاری آمریکا با شرکت‌های هواپیمایی ایران، شرکت ملی نفت و شرکت گاز ایران) علیه ایران وضع و در اول خرداد ۱۳۵۹ رسماً حصر اقتصادی علیه ایران را اعلام کرد.

ملی شدن معادن

پنجم شهریور سال ۱۳۵۹ معادن کشور ملی اعلام شد. پیش از پیروزی انقلاب اسلامی، برخی از معادن کشور توسط بخش خصوصی اداره می‌شد یا امتیاز و مدیریت آنها در اختیار دیگر کشورها بود. با پیروزی انقلاب و تدوین قانون اساسی، همه معادن کشور ملی اعلام شد. به موجب قانون، اجازه بهره‌برداری از معادن تنها در صلاحیت دولت قرار دارد و به برخی بخش‌های دولتی نظیر استانداری‌ها واگذار می‌شود؛ هر چند بخش خصوصی می‌تواند با عنوان مقاطعه‌کار در عملیات اکتشاف معادن، مشارکت و با دولت قرارداد منعقد کند.^{۲۵}

۲۳. پایگاه اطلاع رسانی شورای هماهنگی تبلیغات اسلامی، <https://ccoip.ir>

۲۴. معاونت پژوهش و فناوری جهاد دانشگاهی، <http://newresearch.acecr.ac.ir/۰۰/Fa/StaticPages/Page.aspx?tid=۶>

۲۵. دنیای اقتصاد، ۵/۰۶/۱۳۹۴

■ دفاع مقدس

آغاز جنگ تحمیلی عراق علیه ایران

۳۱ شهریور ۱۳۵۹، نوزده ماه بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، با هجوم ارتش صدام به مرزهای غرب و جنوب و حمله هوایی به فرودگاه‌های مهرآباد، اهواز، تبریز، همدان، بوشهر، آبادان، کرمانشاه و ... جنگ تحمیلی آغاز شد. صدام حسین چند روز قبل از این اقدام، ضمن پاره کردن پیمان ۱۹۷۵ الجزایر در برابر دوربین‌های تلویزیون عراق، در نطقی با تأکید بر مالکیت مطلق کشورش بر اروندرود و طرح این ادعا که جزایر سه‌گانه ایران به اعراب تعلق دارد، آتش جنگی را که قادسیه دوم می‌نامید، برافروخت. در پی حمله گسترده عراق، امام (ره) فرمودند: "گمان نکنند ملت ما که دولت ایران و ارتش ایران عاجز از این است که جواب به اینها بدهد. هر وقتی که مقتضی بشود من پیامی به ملت خواهیم داد و به صدام حسین و امثال او خواهیم ثابت کرد که اینها، این اذنان امریکا قابل ذکر نیستند و ما همیشه بنا داریم که در این برخوردها، طوری برخورد بشود که جواب برخورد آنها داده بشود که به ملت عراق - خدای نخواست - صدمه‌ای وارد نشود. لکن ما عازم بر این هستیم، مصمم بر این هستیم که اگر عراق حد خودش را نداند و تجاوز را تکرار بکند، ما دستور بدهیم و ملت ما بسیج بشوند و آن وقت برای ملت عراق معلوم باشد که ما با آنها هیچ کار نداریم، بلکه این صدام حسین است که به واسطه تحریک آمریکا به ما تجاوز کرده است و ما اگر جوابی به او بدهیم، هرگز به ملت عراق، که برادر ما هستند، مربوط نیست." ۲۶

واکنش نامناسب شورای امنیت به وقوع جنگ تحمیلی علیه ایران

شورای امنیت دو روز بعد از آغاز جنگ عراق علیه ایران بیانیه‌ای صادر کرد. شورا در بیانیه ۲۳ سپتامبر ۱۹۸۰ (۱ مهر ۱۳۵۹) بدون اشاره به آغازگر جنگ، با طرفین یکسان برخورد و آنها را به «پرهیز از اقدامات خشونت‌بار علیه یکدیگر» و «حل اختلافات از طریق صلح‌آمیز» دعوت کرد. پنجم مهر شورای امنیت به درخواست رسمی دو عضو غیردائم (نروژ و مکزیک) تشکیل جلسه داد و اولین قطعنامه خود را در این خصوص صادر کرد. قطعنامه ۴۷۹ شورای امنیت (۲۸ سپتامبر ۱۹۸۰) به نام "بررسی اوضاع میان ایران و عراق" خودداری از توسل بیشتر به زور را از طرفین درخواست کرد، اما به تهدید علیه صلح، نقض صلح، وقوع تجاوز و نقض تمامیت ارضی ایران اشاره نکرد. درخواست پرهیز از کاربرد زور به معنای فراخواندن ایران به ترک دفاع و مقابله نکردن در برابر تجاوز بود. بعد از این قطعنامه، شورای امنیت به مدت ۲۱ ماه و ۱۵ روز سکوت کرد و هیچ‌گونه اقدامی در خصوص جنگ عراق علیه ایران انجام نداد.

سقوط و آزادسازی سوسنگرد

از روز اول جنگ، مسیرهای شوش - دزفول، خرمشهر - آبادان و سوسنگرد - اهواز مورد هجوم ارتش عراق قرار گرفت. چهارم مهر در حالی که هنوز یک هفته از آغاز جنگ نگذشته بود، بستان به واسطه خیانت تعدادی از عناصر ضد انقلاب که به شهر نفوذ کرده بودند، سقوط کرد و به دست ارتش عراق افتاد. ششم مهر نیز تانک‌های عراقی از کرخه عبور کردند و وارد سوسنگرد شدند. عراقی‌ها سرمست از این پیروزی، سوسنگرد را خفاجیه نام گذاشتند و حتی برای آن فرماندار نیز به کار گماردند. پس از تصرف سوسنگرد، پیشروی نیروهای عراقی، به سمت حمیدیه ادامه یافت. اما گروه کوچکی از پاسداران،

نیروهای عراقی را در جاده غافلگیر کردند. نیروهای ایرانی توانستند علاوه بر آزادسازی جاده حمیدیه - سوسنگرد، با پشتیبانی مردم و بالگردهای ارتش، نیروهای عراقی را تا پایان روز نهم مهر از سوسنگرد نیز عقب برانند. نوزدهم مهر، ارتش عراق بار دیگر تجاوز زمینی را از سر گرفت و با شدتی بیشتر از قبل به مرزهای ایران حمله ور شد. ۲۲ مهر، بستان سقوط کرد و به تصرف دشمن درآمد. ۲۳ آبان، هم محاصره سوسنگرد کامل شد. با این حال سه روز بعد ارتش جمهوری اسلامی ایران در بیانیه‌ای اعلام کرد: یک گردان از ستاد جنگ‌های نامنظم، دو گردان سپاه پاسداران و سه گردان زرهی از لشکر ۹۲ ارتش، از دو محور حمیدیه - سوسنگرد و میشداغ - سبحانیه به سمت دشمن حمله کردند و سوسنگرد را از محاصره دشمن بیرون آوردند.^{۲۷} بستان و مناطق گسترده‌ای از استان خوزستان با وجود اجرای چندین عملیات کوچک و بزرگ، تا مهر سال ۶۰ همچنان در تصرف دشمن بود.

سقوط خرمشهر

چهارم آبان ۱۳۵۹ بعد از ۳۴ روز مقاومت دلیرانه، خرمشهر به دست دشمن افتاد. "فرمان صدام شفاف بود: به هر قیمت ممکن کنترل شهر را به دست گیرید و سپس به سمت آبادان پیش روید. در خرمشهر سربازان عراقی آهسته و منظم، محله به محله به جلو می‌رفتند. جنگ شدید بود و گاهی به نبرد تن به تن ختم می‌شد. ایرانی‌ها به هر کوچه، هر ساختمان چسبیده و با راکت‌های ضد تانک و کوکتل مولوتوف مهاجمان را به ستوه آورده بودند. مین‌ها و تله‌های انفجاری نیز خسارات فراوانی به عراقی‌ها وارد کرد. تلفات در میان اشغالگران به طور نگران‌کننده‌ای بالا رفته بود. بعد از ۱۰ روز، عراقی‌ها ۱۵۰۰ کشته و ۴۵۰۰ مجروح دادند. با جلب موافقت صدام، فرماندهی ارشد عراق بدون فوت وقت یک گردان از نیروهای ویژه گارد ریاست جمهوری، به همراه تیپ مکانیزه لشکر ۱۲ را به خرمشهر گسیل کرد. ... ۲۴ اکتبر فرمانده ارتش صدام اعلام کرد کنترل خرمشهر در اختیار عراق است."^{۲۸}

شهادت محمدحسین فهمیده

هشتم آبان ۱۳۵۹، صدای جمهوری اسلامی ایران، با قطع برنامه‌های عادی خود، اعلام کرد نوجوانی سیزده ساله با فداکاری زیر تانک عراقی رفته، آن را منفجر کرده و خود نیز به شهادت رسیده است. این نوجوان شهید محمد حسین فهمیده بود که امام (ره) از او با عنوان رهبر یاد می‌کند: "رهبر ما آن طفل دوازده ساله‌ای است که با قلب کوچک خود که ارزشش از صدها زبان و قلم ما بزرگ‌تر است، با نارنجک خود را زیر تانک دشمن انداخت و آن را منهدم کرد و خود نیز شربت شهادت نوشید."^{۲۹} سالروز شهادت محمد حسین فهمیده، روز نوجوان و بسیج دانش آموزی نامگذاری شده است.

عملیات هویزه

عملیات نصر، ۱۵ دی ۱۳۵۹ با هدف آزادسازی جفیر، پادگان حمید و در نهایت خرمشهر، در هویزه آغاز شد. در این عملیات، نیروی زمینی ارتش، گردان‌های سپاه پاسداران و تعدادی از نیروهای ستاد جنگ‌های نامنظم به فرماندهی شهید چمران حضور داشتند. این عملیات، علی‌رغم پیروزی‌ها و پیشروی‌های اولیه، به علت پشتیبانی نشدن و کمبود مهمات و

۲۷. خبرگزاری فارس، روایتی از محاصره، سقوط و آزادسازی سوسنگرد، ۹۲/۸/۲۶، <https://www.farsnews.com>

۲۸. پایگاه اینترنتی تاریخ ایرانی، فراز و فرود سقوط و فتح خرمشهر، به نقل از کتاب «جنگ ایران و عراق» نوشته پیر رازو (PIERRE RAZOUX) رئیس موسسه تحقیقات استراتژیک پاریس، ترجمه: سامان صفرزائی، ۵ خرداد ۱۳۹۶

۲۹. صحیفه امام، جلد ۱۴، ص ۷۳

نیز آمادگی دشمن، به نتایج مطلوب نرسید. ۳۰ سرانجام ۱۸ دی، نیروهای بعثی که عقبه‌ای قوی داشتند شهر هویزه را اشغال کردند. تخریب شهر با دینامیت و بلدوزر و تبدیل هزار و ۸۰۰ واحد مسکونی و تجاری و سه مسجد و دو حسینیه به تلی از خاک و غارت اموال مردم از نتایج تعرضات دشمن به شهر هویزه بود. ۳۱ مقاومت عاشورایی شهید علم‌الهدی و یارانش در این عملیات، اولین جرقه‌های لزوم تغییر استراتژی جنگ را زد و بعد از آن، استراتژی جنگ از تجهیزات محوری به سوی جنگ مردمی و شهادت‌طلبی عاشورایی تغییر کرد. ۳۲

اولین حمله شیمیایی عراق علیه ایران

بر اساس شواهد و اسناد موجود، عراق از نخستین ماه‌های شروع جنگ، استفاده آزمایشی از سلاح‌های شیمیایی را آغاز کرد. اولین بار ۲۹ آبان ۱۳۵۹، وزارت خارجه جمهوری اسلامی ایران با انتشار اطلاعیه‌ای به مجامع بین‌المللی هشدار داد که عراق از سلاح‌های بیولوژیکی - شیمیایی در جنگ علیه ایران استفاده کرده است. در این اطلاعیه با اشاره به استفاده عراق از سلاح‌های شیمیایی در حمله به سوسنگرد آمده بود دولت جمهوری اسلامی ایران این جنایت را مقدمه استفاده ارتش عراق از سلاح‌های میکروبی و بیولوژیک قلمداد می‌کند که ارتش عراق در دهه هفتاد به تهیه انواع این سلاح‌ها اقدام کرده است. با این وجود، اولین حمله شیمیایی ثبت‌شده در سازمان ملل در جنگ ایران و عراق، به تاریخ ۲۳ دی ۱۳۵۹ در منطقه‌ای بین هلاله و نی‌خزر واقع در پنجاه کیلومتری غرب ایلام مربوط است. ۳۳

■ جمع‌بندی

انقلاب اسلامی که رهایی ملت ایران از سال‌های استبداد و استعمار را نوید می‌داد، روزهای دشواری را در سال ۱۳۵۹ پشت سر گذاشت. در دومین سال پیروزی انقلاب، نظام نوپای اسلامی با حمله نظامی آمریکا به خاک خود مواجه شد. هر چند این حمله به شکست انجامید، اما دشمن را در ادامه مقابله با انقلاب جری‌تر کرد. در سال ۱۳۵۹ آمریکا ضمن آغاز محاصره اقتصادی و حمایت از ایادی داخلی برای کودتا علیه انقلاب، عراق را نیز برای حمله به خاک ایران ترغیب کرد. با این حال انقلابیون توانستند با این توطئه‌ها مقابله و زمینه‌های تقویت نظام اسلامی را بر پایه حمایت مردم فراهم کنند. استقرار سه قوه اجرایی، تقنینی و قضایی تا پایان تیرماه ۱۳۵۹ و دفاع دلیرانه از خاک و وطن از نشانه‌های قدرت انقلاب اسلامی در برابر ائتلاف دشمنان قسم خورده آن بود.

۳۰. پایگاه تخصصی و اطلاع رسانی دفاع مقدس، عملیات نصر در هویزه، <http://www.fatehan.ir/page.aspx?pid=>

۳۱. خبرگزاری دفاع مقدس، اشغال هویزه و خاطرات تلخی که از دی ماه ۱۳۵۹ به جای ماند، ۱۸ دی ۱۳۹۵، <http://defapress.ir/fa/news/>

۳۲. پایگاه تخصصی و اطلاع رسانی دفاع مقدس، عملیات نصر در هویزه، <http://www.fatehan.ir/page.aspx?pid=>

۳۳. حسین یکتا، رونوشت شیمیایی تجاوز، تاریخ ایرانی، <http://revolution.pchi.ir/show.php?page=contents&id=>